

Lekár zodpovedný za eutanázie a súdny znalec

Dve možnosti uplatňovania násilia na ľuďoch

Werner Vogt

In: Wespennest, č. 119, s. 89 - 104

W. Vogt

Vo svojom prvom živote bol psychiater Heinrich Gross národným socialistom a lekárom, ktorý vykonával eutanázie. Tento život sa skončil útekom, zatknutím, odsúdením za zločin spoluviny na zabití. Vo svojom druhom živote bol Gross sociálnym demokratom a súdnym znalcom. Ten sa skončil obžalobou z vraždy z čias jeho prvého života.

Tento lekár, vykonávajúci eutanázie, stál doteraz pred súdom trikrát: najprv roku 1950 ako obžalovaný, potom roku 1979 a 1981 ako žalujúci. Rozsudky z týchto troch procesov vypovedajú veľa o Grossovi, osvetľujú správanie sudcov a súdnych senátov v prípade prístupu k nacistickému lekárovi, ktorý urobil po roku 1950 kariéru v súdnictve ako súdny psychiater.

Vo svojom druhom živote využíval znalec Gross úrad vo svoj prospech a bezohľadne proti iným, keď išlo o zahľadenie stôp po činoch Grossa – lekára vykonávajúceho kedysi eutanázie. Dá sa to dokázať na základe jeho posudkov, ale aj posudkov iných osôb. Nasledovali oznámenia, no nenašiel sa nikto, kto by proti súdnemu znalcovi Grossovi vystúpil ako žalobca. Išlo o hrubé zanedbanie zo strany justície.

Moja argumentácia proti Grossovi ako lekárovi, ktorý vykonával eutanázie sa zameriava na jestvujúce rozsudky z rakúskej súdnej praxe. Moje pochybnosti voči foreznému psychiatrovi Grossovi vyplývajú z posudkov, ktoré sú k dispozícii. Život Heinricha Grossa ako vedca, podporovaného a vysoko hodnoteného sociálnou demokraciou, tu nebudem predstavovať. Nebudem odpovedať ani na otázku, ako sa tu spolupodieľal na Grossovej „republikánskej“ kariére.

Správou o dvoch životoch spomínané-

ho psychiatra nemám v úmysle pomstu, predložená spáva nie je myslená ako pomsta proti hroznému kolaborantovi. Píšem proti veľkému zabúdaniu, ktoré umožnilo kontinuálne pokračovanie neľudského lekárstva až do dnešných dní. Heinrich Gross nie je zaujímavý ako osoba. Stojí ale za to rozpovedať, čo sa udialo prostredníctvom neho.

(...)

Kto je Heinrich Gross? Dnes je to starý a unavený muž. Od roku 1945 je na úteku sám pred sebou, pred svojím smutným životným príbehom. Uvedomuje si, že ako mladý lekár a presvedčený národný socialista sa zúčastnil na programe zabíjania, a tým sa previnil, ale nechce si to priznať. Občas bol náchylný vyčistiť si stôl. „Keby som musel teraz ako súdny znalec a primár Gross posudzovať konanie mladého lekára Heinricha Grossa počas vojny, išiel by som sa sám udať“ (*Kurier*, 9. február 1979). Či už však stojí pred súdom ako obžalovaný (1950) alebo ako žalujúci (1979, 1981), zakaždým sa predstavuje ako neviniatko, ako empatický lekár, ktorý sa vždy len „s veľkou láskou staral o choré deti a tie s najväčšou diagnózou nosil na rukách“ (Dr. Michael Stern, 1979). Kam ich nosil, kde ich zahlasoval na zabitie a ako vedecky vyhodnocoval výsledky vražd týchto detí, na to by najradšej Heinrich Gross zabudol, ale to celkom nejde.

„Z právneho hľadiska mi nemožno vyčítať nič, oslobodili ma v riadnom konaní,“ hovorí Gross o svojom procese z roku 1950. Nevraví pravdu. Potom opäť uzná, „mal som ísť za svojím nadriadeným a mal som povedať: Chlapci, veď to, čo sa tu robí, je šialenstvo. Nie sme predsa Frankensteinovi pokračovatelia“ (*Kurier*, 9. február 1979).

Bizarné porovnanie: na Frankensteinov rozkaz nikto neusmrcoval deti jedom. Nacistické lekárstvo nie je nijakým fantastickým hororovým príbehom. Čokoľvek aj Gross povedal alebo mal na mysli, nehovoril o Grossovi pravdu. A na jeho mlčanlivosť sa mohli všetci spoľahnúť, či to už bola jeho strana, Sociálnodemokratická strana Rakúska, jeho zamestnávateľ, alebo obec Viedeň či súdnicstvo, pre ktoré pracoval.

Po vojne sa dal na útek – zo strachu o svoj život. Určite právom. Jeho posledný šéf z ústavu Am Spiegelgrund, primár Illing, bol roku 1946 odsúdený na smrť a následne popravený. V povojnovom období sa Gross strachuje o svoju kariéru, o miesto primára, o svoj Inštitút Ludwiga Boltzmanna, platený sociálnou demokraciou, kde sa skúmajú degeneratívne zmeny nerovovej sústavy. Páchatel pritom zhodnotil svoje obete ako „najväčšiu zbierku degenerácií na svete“. Bojí sa o svoju povest' súdneho znalca. Preto sa utieka do širšej ríše lži a poloprávd: vždy bol len bezvýznamným nacistom, o ničom nevedel, takmer po celý čas bol na fronte, nikdy neusmrcoval luminalom bezbranné deti, luminalom vždy len utišoval deti, ktoré umierali. A nikdy sa nechcel stať tým, čím sa stal: psychiatrom. Bola vojna, mal rodinu, potreboval peniaze a vzal, čo mu ponúkli: miesto lekára v pavilóne určenom pre eutanázie, jeho šéf ho zaviazal k spolupráci a k mlčanlivosti, stačil stisk ruky, tak ako medzi chlapmi. Platilo to vtedy a platí to dodnes.

Útek roku 1947 sa skončil zatknutím roku 1948. 29. marca 1950 ho odsúdili za napomáhanie pri zabití detí na dva roky ťažkého väzenia. 27. apríla 1951 bol tento rozsudok trojčlennou porotou *zrušený*

a prípad bol *postúpený* na ďalšie prešetrenie ľudovému súdnemu dvoru. Z procesúalno-ekonomických dôvodov – odsúdený si totiž medzičasom svoj trest odpykal – bolo súdne konanie 29. mája 1951 *pozastavené*. Dodnes nie je jasné, prečo ustanovili trojčlennú porotu, no ľudový súdny dvor nekonal. Žeby bol mal Gross už vtedy priateľov v súdnicstve?

Gross si zamieňa pozastavenie súdneho konania s oslobodením a keďže zostal od roku 1945 bez príjmov, žiadal odškodnenie za odsedené roky. Žiadosť mu však zamietli. „Napriek pozastaveniu súdneho konania proti Dr. Heinrichovi Grossovi mu neprináleží nárok na odškodnenie, pretože z argumentácie najvyššieho súdneho rozhodnutia vyplýva, že podozrenie, ktoré viedlo k stíhaniu a k zatknutiu Dr. Grossa, bolo dostatočne zdôvodnené a následne nestratilo účinnosť.“ (Ľudový súd Viedeň, 6. jún 1951).

Napriek tomu psychiater proti svojej vôli vyhlasuje odtiaľ až do roku 1981, že ho oslobodili, pretože bol nevinný. Opäť: Mnohí vedia, že to nie je pravda, ale nikto neprotirečí. Táto lož o súdne skonštatovanej nevine pretrváva dodnes.

Roku 1953 sa z nacistu proti svojej vôli – nikdy si nenapísal žiadosť o prijatie do strany – stane úslužný člen sociálnej demokracie (členské číslo 011598). Tento bohabojný muž sa okrem toho stal katolíkom. Všetko je tak, ako má byť, a lekára zodpovedného za eutanázie roku 1957 vymenujú dokonca za primára.

Keď roku 1975 udelia primárovi Grossovi Čestný kríž za vedu a umenia 1. triedy, myslí si, že už definitívne vyhral, jeho minulosť je uzavretá. Körnerovu cenu už dostal. Pravda, jedného svedka z dávných čias, jedného, ktorý ho poznal a spoznal

ako lekára, ktorý vykonával eutanázie, Friedricha Zawrela, musí ešte Gross roku 1975 vyhlásiť za „nebezpečného recidivistu“, sociopata a psychopata. Vyznamenaniami ovenčený psychiater Gross chráni prostredníctvom posudkov pred ďalšími prenasledovaniami toho Grossa, ktorý nesie zodpovednosť za eutanázie. Friedrich Zawrel má byť zavretý pod psychiatrickým dozorom.

Želanie žiť pokojne a čestne sa usilovnému psychiatrovi Grossovi nespĺnilo. Hoci v procese roku 1979 bola „kritická medicína“ odsúdená v prvej inštancii kvôli osočovaniu, v druhej inštancii dostal zásah žalujúci Gross. V podrobnom rozsudku hlavného krajského súdu dokázali psychiatrovi sudcovia Dr. Hofmann, Mgr. Zenka a Dr. Schwarz, že pokiaľ ide o jeho prácu v ústave Am Spiegelgrund, v šestnástich bodoch, ktoré uviedol na svoju obranu, klamal. „Kritická medicína“ bola oslobodená spod obžaloby z osočovania. Hlavný krajský súd uznal za dokázanú Grossovu „spoluúčasť na zabití neurčitého počtu duševne chorých, slabomyselných alebo silne postihnutých detí (ktoré boli dedične alebo vrodene silne postihnuté)“ (rozsudok Hlavného krajského súdu, 30. marec 1981, s. 45).

Rozsudok bol jednoznačný, rovnal sa priznaniu viny. Bolo to však priznanie viny bez trestu pre vinníka. Napriek početným oznámeniam sa nenašiel jediný žalujúci prokurátor, justícia nepodnikla nič proti svojmu súdному znalcovi, ktorý mal práve vďaka nej vždy plné ruky práce. Aj minister spravodlivosti Christian Broda, ktorý bol veľkým reformistom, považoval záležitosť za „vybavenú“. Grossa síce na podnet prezidenta viedenského Pracovného a sociálneho súdu Dr. Demela, roku

1984 vyčiarili zo zoznamu súdnych znalcov, trestní sudcovia však zostali svojmu znalcovi nezlomne verní. Vraj „vlastnoručne otrávil šesť detí“? Nikto to nevidel. Je to chlapecké vystatovanie, trestní sudcovia sa nad ničím takým len smejú.

Proces, ktorý sa mal proti Heinrichovi Grossovi začať 21. marca 2000, mal prelomiť devätnásťročne zaryté mlčanie súdництва. K dispozícii sú medzičasom nové podklady. Ústavný lekár nebol ustavične na fronte, tak ako tvrdil. Jeho vtedajší šéf Dr. Illing požiadal ešte v novembri 1944 pre svojho spolupracovníka Dr. Grossa o „jednorazový osobitný príplatok“. Eutanázia pre Vodcu sa honorovala osobitne.

Tí, čo prežili, rodinní príslušníci obetí a všetci tí, ktorí považujú Grossovo bezostyšné vedecké využívanie pokusov na zavraždených deťoch za hrôzu, si od obnoveného procesu sľubovali, že odhalí Grossovu vinu a povedie k trestu. Mnohé však nasvedčuje tomu, že Gross sa môže vyhnúť jednému i druhému. Pretože je a vždy bol veľmi zábudlivý. To je dobrá diagnóza. A 21. marca 2000 túto diagnózu pôsobivo zahral na súdnom pojednávaní.

Myslím, že rozsudok bol vyhlásený už v procese roku 1981, hoci bez trestu. Grossovým trestom je päťdesiatpäť rokov trvajúci útek pred pravdou, spojený s tisícimi úzkosťami, ktoré ho viedli k servilnosti a ústupčivosti, a tie mnohí ľahko využívali. Pokiaľ však ide o spravodlivosť, malo by sa rakúske súdništvo zaoberať nielen Grossom ako lekárom zodpovedným za eutanázie, ale aj ako súdným znalcom.

Úkladný vrah ako súdny znalec

Friedrich Zawrel mal dlhé a ťažké detstvo. Na slobodu sa dostal, keď mal päť-

desiatdva rokov, po zrušení následkov nacistickej psychiatrie, kedysi násilne dozerajúcej na jeho vývin. 3. septembra 1981 opustil Friedrich Zawrel väznicu v Steine. Jeho dlhoročný boj, ktorý viedol z väzenskej cely proti trom súdnym znalcom – tí ho chceli držať za mrežami celý jeho život – sa skončil víťazstvom. Zawrel vyhral nad Illingom, Grossom a Schillerom.

Friedrich Zawrel sa narodil 27. novembra 1929 v Lyone. Jeho matka nenašla prácu vo Francúzsku. Po návrate do Viedne čoskoro nedokázala platiť nájomné za svoj malý byt. Friedrich Zawrel sa dostal k adoptívnym rodičom, potom putoval z jedného domova do druhého, medzitým bol občas doma u matky, ktorú mal vždy veľmi rád.

Ako trojročný sa ocitol v kláštore Kaisermühlen. Roku 1934 ho zverenecký ústav mesta Viedne odovzdal do opateru adoptívnym rodičom. V rokoch 1937–1938 žil v kláštore na Dreherstrasse. Roku 1940 v sirotinci v Mödlingu, 1940 a 1941 v Steinhofe a Mödlingu, 1941 v Steinhofe, pobočke v Ybbs a roky 1942–1944 strávil na klinike Am Spiegelgrund, kde sa vykonávali eutanázie. Útek, zatknutie kvôli krádeži, dvoj- až štvorročný trest pre mladistvých, v rokoch 1944–1945 sa dostal do Kaiserberdorfu. V apríli 1945 ho napokon evakovali do Regensburgu.

Ako dieťa sa Friedrich občas stretol aj so svojím otcom, zámočníkom z továrne na lokomotívy vo Florisdorfe, ktorého uznali „nehodným vojenskej služby“ kvôli deliktom spáchaným v opitosti. Ako desaťročný sa Friedrich učil v sirotinci v Badene cez deň nacistické pesničky, v noci ho sexuálne zneužíval jeden z vychovávateľov. Keď zneužívanie vyšlo najavo, vychovávateľa zavreli do väzenia, a Zawrel

sa dostal do ústavu Am Spiegelgrund, do Illingových a Grossových pazúrov. Kvôli „homosexuálnym prešlapom“, neskôr mu dokázali aj „incestuózne správanie vo veku troch rokov“, a kvôli „sexuálnej zvrátenosti“ držali jedenástočného Friedricha v samotke, merali ho, fotografovali, písali naňho posudky.

Primár Illing spoznal v opustenom a týranom, využívanom a zneužívanom jedenástočnom chlapcovi „monštruóznou duševnú chudobu“. Vraj je „jeho charakter vo viacerých smeroch hrubo zvrátený“. Dôkaz: Friedrich prejavuje „pri negatívnych vojnových správach škodoradosť z neúspechov Ríše. Hovorí celkom otvorene: Keď prídu bolševici, pridám sa k partizánom“ (E. Illing, Posudok, 12 január 1944, s. 3).

Nacistický znalec opisuje s výčitkami „vyslovenú svojhlavosť“ dieťaťa, jeho motivačné bohatstvo. Napriek samotke, zauchám, injekciám, ktoré majú vyvolať vracanie, vyhrážaniu sa zabitím zo strany ošetrovateľov a sestier sa Zawrel prejavuje povznesenou náladou. Preto ho treba „podľa možnosti prísne potrestať za činy, z ktorých je obviňovaný, aj za homosexuálnu činnosť.“

Raz, keď Illing a Gross, zapojení do programu eutanázie, prišli na vizitu, požiadal Friedrich Zawrel o knihy, aby sa mu uľavilo v samotke. Musel si kláknúť. „Tá kreatúra ešte stále nemá dosť,“ hundral primár a udel ho. Zawrel, ktorý sa skrčil a bránil, mu odvrkol: „Keď prídu Rusi, aj tak ťa obesia.“ Rozpútalo sa peklo. Illing chcel vedieť, odkiaľ má tá kreatúra informácie o blížiacich sa Rusoch. Gross mu pichol injekciu. Zavolali jeho matku, tá prosila o milosť pre svojho spurného syna.

Keď mi roku 1979 päťdesiatročný Zawrel po prvý raz rozprával tento príbeh o Rusoch, ktorí sa majú za všetko pomstiť, bol vzrušený a odhodlaný pomstiť sa svojim trýzniteľom. Na jar roku 2000 Zawrel už ako pokojný sedemdesiatjedenročný dôchodca rozpráva ten istý príbeh znova, a tentoraz sa smeje. Pýtam sa ho, odkiaľ mal ten „ruský argument“, veď bol po celý čas izolovaný, strážili ho a dokonca držali v samote. Odkiaľ sa zobral ten príbeh, odkiaľ tá odvaha?

Raz, okolo roku 1940, sa ocitol krátko doma. So svojim otcom, zámočníkom, ktorého neodviedli, sa prechádzal po Landstrasse Hauptstrasse. Pred nimi sa motali dvaja vojaci wehrmachtu v uniformách. Vtedy mu otec povedal: „Keď sa dáš k tamtým vojakom, osobne ti uši obtrhám. Počkaj na Červenú armádu. Pre mňa za mňa, do nej môžeš vstúpiť, tí tu aspoň urobia poriadok.“ Otcove slová na syna nielenže zapôsobili, ale ho aj utužili.

Illinga odsúdili 19. augusta 1946 za úkladné vraždy detí a za ich týranie a zneužívanie na „trest smrti obesením“. Želanie malého Zawrela sa teda splnilo dva roky po tom, čo ho vyslovil. Illinga sa zbavil. Nie však tých, ktorí pôsobili ďalej v Illingovom duchu.

Ústavný lekár ako súdny znalec

V novembri 1975 sa zjavil súdny znalec Dr. Heinrich Gross u Friedricha Zawrela, ktorý sa nachádzal vo vyšetrovacej väzbe. Delikt: Zawrel sa s dvoma spolupáchateľmi zúčastnil na lúpežnom vlámaní a od cudzil 20.000 šilingov. Gross mal vyšetriť „duševný stav obžalovaného vo všeobecnosti a v čase inkriminovaných trestných činov“, a zaujať aj stanovisko k otázke

„prognózy“. Zawrel spoznal v Grossovi svojho trýzniteľa Grossa. Gross naproti tomu vonkoncom netušil, o koho ide. Pri opise tých mnohých životných štácií sa Zawrel dostane až do roku 1942, k primárovi Illingovi z ústavu Am Spiegelgrund: „Možno poznáte primára Illinga? Bol som tam v pavilóne číslo 17, takmer v takej istej cele ako tu. Bol som tam skoro rok...“ Zawrel povedal, že po tejto informácii sa Gross veľmi znepokojil a predložil mu nasledujúci návrh, ktorý sa, pravda, necituje v posudku: „Pozrite, nemá význam hrabať sa v tých starých historkách, bolo to pred štyridsiatimi rokmi. Súdu sa to dá vysvetliť, možno ho ovplyvniť a povedať, že ste neboli úplne príčetný. Keď budete o tamtých časoch mlčať, môžem vám sľúbiť, že sa za vás na súde zasadím a pomôžem vám. Poznate ešte ďalších, ktorí boli s vami v ústave Am Spiegelgrund, a dnes ešte žijú?“ Zawrel: „Áno, ale tých vám neprezradím“ (FORVUM, júl / august 1981, s. 35)

Gross sa teda úzkostlivo vyzvedal, či ešte niekto prežil z „detského koncentráku“. Súdu následne predstaví Friedricha Zawrela ako osobu, ktorá sa z príležitostného zlodēja so strašným detstvom vyvinula na „aktívneho sociopatického recidivistu“. Gross sa vo svojom zničujúcom posudku odvoláva na posudok Dr. Ernsta Illinga zo 14. januára 1944, na muža, ktorého odsúdili a obesili kvôli „úkladnej vražde, týraníu a zneužívaníu“. Illingovo meno, pravdaže, nespomenie. Gross opisuje, nie aby vysvetlil, ale v zmysle akéhosi ručiteľa s negatívnou prognózou, s pôžitkom vykresľuje biedne pomery rodiny Zawrelovcov: Otec bol pijan a trestaný za násilné delikty. Matka zas „neschopná výchovy“. Súrodencov umiestnili – tak ako

Friedricha – kvôli poruchám správania do rôznych výchovných zariadení.

Poruchy správania? Bola to trpká bieda v časoch nelútostného národného socializmu, ktorá pripravila mnohé deti o domov, a preto museli byť umiestnené v rôznych inštitúciách.

Dieťaťu, ktoré bolo v detskom domove sexuálne zneužívané, sa vyhadzuje na oči homosexuálne, resp. sexuálne zvrátené správanie, psychopatologický charakter a sociopatia, a to všetko podfarbené citátmi z Illinga. „Jeho duševná zvrátenosť je síce vysoká, ale v čase spáchania zločinu nezodpovedala nijakej duševnej chorobe.“

Keď sa s Friedrichom Zawrelom, ktorý žije od 3. septembra 1981 na slobode, zhováram o jeho trýzniteľovi a posudzovateľovi Heinrichovi Grossovi, trápia ho najmä dve formulácie: že je vraj duševne zvrátený. To korešponduje s Illingovou „monštruóznou duševnou chudobou“. Zawrel vyťahuje z vrečka článok z novín *Kurier* z 5. júla 1980, kde sa píše o trojnásobnom vrahovi Wernerovi Kniesekovi (ten beštiálne zavraždil istú ženu, jej syna a dcéru). Psychiatri nedokázali nájsť u vraha nijaké záchytné body pre duševnú chorobu, „doložili ale uňho vysoký stupeň duševnej zvrátenosti“.

Obet, ktorou je Zawrel, sa vďaka Grossovi, „lekárovi z vražednej kliniky“, ocitla na rovnakej úrovni ako vrah Kniesek: vyznačuje sa vysokou duševnou zvrátenosťou.

Zawrela na Grossovom posudku ale veľmi škrie, že ho vyhlásil za „podpriemerne schopného“. To je nesprávny odhad, s ktorým nemôže súhlasiť nikto, kto pozná Zawrela. Zawrelove rozumové schopnosti sú vysoké, rečovo je nadpriemerne zdatný, vyznačuje sa mimoriadnou pamäťovou

schopnosťou. Pamäť mu ešte nikdy nezlyhala. Všetko, čo rozprával a tvrdil, mohol dokázať, pokiaľ mu to umožnili.

Od roku 1975 bojoval Zawrel o svoj lekársky záznam z ústavu Am Spiegelgrund, ktorý dostal až roku 1998 po mnohých písomných žiadostiach a napokon po hrozbe, adresovanej riaditeľovi, univerzitnému docentovi E. Gabrielovi – alebo lekársky záznam, alebo vraj zažije podobný mediálny škandál ako Gross. Až vtedy mohol dokázať, kedy a ako dlho ho držali v ústave Am Spiegelgrund. Pretože Gross tvrdil, že Zawrel bol v ústave len niekoľko mesiacov, a to vždy len v tom čase, keď bol lekár, podozrivý z účasti na eutanáziách, práve na fronte. Tak si držal svedka Zawrela od tela.

Kolega – lekársky radca ako znalec

Zawrel sa nevzdával. Teraz bojoval proti lekárovi Grossovi, zodpovednému za eutanázie, písal listy ministrovi spravodlivosti Christianovi Brodovi (3. máj 1976, 20. máj 1976). Doktor Otto Schiller, lekársky radca a súdny znalec, sa nato 23. februára 1977 vrhol na Friedricha Zawrela. Ten vraj, ako na začiatku vyhlásil, trpí „psychopatickým syndrómom“, čo dokladá tým, že ho trikrát obviňuje zo „zaslepenia vo vlastnej veci“. Gross je vraj počestný muž. Ani on, Schiller, ktorý je od Grossa mladší, sa nikdy nechcel stať psychiatrom, a to ho s Grossom spája. Rozsudok vynešený nad Grossom, dva roky väzenia – o tom všetkom sa dozvedel okolo roku 1953, ale, ako píše, „nejako presnejšie som sa o to nezaujímal“. Schiller hlúpo kryje kolegu Grossa.

Zawrel sa – právom – odvolal proti

znalcovi Grossovi, ktorý ho trýznil v ústave Am Spiegelgrund. Bola v tom azda nejaká zaujatosť? Schillerov rozvláchny posudok sa nezaobera Friedrichom Zawrelom, ale výlučne Grossom a Illingom. „A ak sa obžalovaný nazdáva, že v takom mladom veku nie je incest možný, musí tento určite vyvrátiť. Prečo by to nemohlo byť možné?“

Zawrela a jeho súrodencov videli spolu nahých, keď mal tri roky.

Schiller vyčíta Zawrelovi, že sa z vrážedného ústavu „odplížil“. Keď mal Zawrel štrnásť rokov, podarilo sa mu s pomocou sestry Rosy ujsť, a tak si zachránil život, čo sa o tridsať rokov zmenilo na výčitku a „psychopatický syndróm“. Sexuálne zneužívanie, ktorému bol Zawrel vystavený v Badene zo strany svojho vychovávateľa, viedlo Schillera k tomu, že zoširoka rozvinul myšlienku o móde, keď sa zvodca považuje za zvedeného. Takže: nijaké zneužívanie nebolo. V troch rokoch incest, v jedenástich možno zvedenie vychovávateľa. Ale Schiller sa o to vlastne až tak veľmi nezaujímá.

To, že Zawrel žiadal svoj lekársky záznam, považuje Schiller za rozmar. Veľa sa tam toho človek nedozvie. „Obávam sa dokonca, že keby sa jeho lekársky záznam dostal do súdneho spisu, bolo by to v jeho neprospech.“ Keďže Schiller chránil svojho kolegu Grossa, je výhodou všetko, čo sa do súdneho spisu nedostalo. Preto nebol vyžiadaný lekársky záznam. Aspoň sa k tomu nebolo treba vyjadriť. Alebo bolo treba urobiť to, čo spravil Gross: Vyžiadať si ho, prečítať ho a opísať posudok na Zawrela, ktorého autorom je vrah Illing.

„Zdôrazňujem, že jeho osud ma dojíma,“ vypovedá alibisticky pán Schiller. Ale: „Z psychiatrického hľadiska si tento

obžalovaný vyžaduje neustále vedenie a dozor.“

Kto ho má viesť a kto má naňho dozerať? Gross a Schiller.

V prípade Grossovho posudku (1975) je evidentné podozrenie zo zneužívania úradnej moci. Schillerov posudok je taký utárane hlúpy, že každému súdnemu zamestnancovi je hneď jasné, že pod kepienkou funkcie lekárskeho radcu sa ukrýva nebezpečenstvo pre výkon súdnej moci. Grossov posudok je odporný a zákerný. Schillerov posudok je hanebný. Justícia ani sudcovia si však nič nevšimli.

V marci 1981 bol Gross v podstate uznaný za vinného. V júni 1981 som v časopise *Profil* opísal postup súdnej psychiatrie voči „recidivistovi“, ktorým sa stal muž, čo kedysi sedel v ústave Am Spiegelgrund. „Keby jestvovala možnosť trestu za úmyselné ťažké psychické zranenie, vedel by som v Zawrelovom prípade menovať troch páchatel'ov: Illinga, Grossa a Schillera“ (*Chudobný, chorý, mŕtvy*. Europa Verlag Wien, 1989, s. 72).

Justícia a obe osoby, ktoré obviňujem z psychického týrania, mlčali.

Friedrich Zawrel sedel vo svojej cele v Steine a modlil sa. Naučil sa to od svojej adoptívnej matky. Od tých čias je pobožný. Modlil sa a už nikdy nechcel predstúpiť pred súdneho znalca. Vypálilo to však inak. Z Linzu pricestoval univerzitný docent Dr. Gerhard Kaiser, a ten dospel k úplne iným záverom.

Spravodlivosť ako milosť

Trest odňatia slobody za lúpežné vlámanie vypršal Friedrichovi Zawrelovi dňa 27. júla 1981. Príslušný okresný súd v Kremsi mal preskúmať, či – tak ako od-

porúčali znalci Gross a Schiller – treba po ukončení väzby Zawrela umiestniť do zariadenia pre nebezpečných recidivistov. Zawrel prosil, aby sa už nekonalo ďalšie posudkové konanie a poukázal na svoju skúsenosť s Illingom, Grossom a Schille-rom, na Vogtovo dôvodenie o nevine pred hlavným krajiným súdom a na ťažké obvinenia vznesené proti lekárovi Grossovi, ktorého meno sa spája s eutanáziami: tieto obvinenia sa týkali spoluúčasti na zabíjaní. Schiller, nezatažený dedičstvom nacizmu, vraj „napriek svojmu vedomiu predložil posudok, ktorý sa nezakladá na pravde“. Práve vďaka masívnej kritike zo Zawrelovej strany sa okresný súd rozhodol pre nové posudkové konanie. Posudkom však tentoraz nepoverili nikoho z Viedne, kde vládol Grossov duch, ale Dr. Kaisera z Ústavu súdneho lekárstva univerzity Parisa Lodrona v Linzi.

Kaiser nezačal so Zawrelovou vonkajšou anamnézou u Illinga, ale obrátil sa na sociálnu službu zariadenia pre výkon trestu v Steine, na vedúceho tohto zariadenia. Jeho názor po šesťročnom pozorovaní: Zawrel sa správa „vynikajúco“. Sociálno-psychologická služba poukázala na „Zawrelov životný osud“. Podľa nej „skĺzol do zločinnosti“, a pokiaľ ide o jeho osobnosť, tá nie je kriminálne fixovaná. Tri inštanície v Steine, na ktoré sa posudzovateľ obrátil, sa zhodli: Zawrel nie je nebezpečný recidivista, ďalší dohľad by „neviedol k želanému cieľu“.

Zawrel rozpovedal posudzovateľovi Kaiserovi svoj život. Posudzovateľ obdivoval väžňovu „vynikajúcu pamäť“ a jeho „súčasný stupeň vzdelanosti“, hoci Zawrel mohol absolvovať len tri triedy osobitnej školy. Obdivoval aj jeho rečový prejav a skonštatoval, že u Friedricha Zawrela sa

nedá zistiť „ani afektívna inkontinencia, ani afektívny chlad“.

Kaiser sa ďalej zaoberal „predchádzajúcimi pámní posudzovateľmi“. Diagnózu „psychopatia“ získali z „predhistórie“, a je len „slabo doložená“. Schillerove argumenty pre takúto zaťažujúcu diagnózu sa dajú len ťažko posúdiť, keďže chýba samotný „nálež“.

Návrat k „predhistórii“, k posudku obeseného Illinga, považuje Kaiser za pochybný, toleruje ho však ako prístup „k prierezovej diagnóze“. Pravdaže, teraz, 10. júna 1981, sa mu ponúka „úplne zmenený obraz“. Nedajú sa dokázať nijaké psychopatologické symptómy. Na rozdiel od Grossa nenachádza Kaiser nijakú „malú afektívnu korešpondenciu“, nijakú „deprimovanú náladu“, nijakú „myšlienkovú vykoľajenosť“. Kaiserovi sa ponúka „normalizovaný psychický obraz“, nenašiel nijakú „psychickú či duchovnú zvrátenosť vyššieho stupňa“, ktorú konštatoval Gross. Preto niet dôvodu na to, aby ho poslali do ústavu pre nebezpečných recidivistov.

Na konci zostala posudzovateľovi Dr. Kaiserovi ešte delikátna úloha, aby vysvetlil protikladnosť svojho posudku o diagnóze a prognóze vzhľadom na posudky svojich predchodcov a aby otupil ostrie Zawrelovej formulácie o zneužití úradnej moci zo strany Grossa a Schillera. Kaiser píše: „Muselo dôjsť k *vnútornej zmene prístupu*. Či to už nazveme *oneskoreným dozretím*, starnutím alebo *milosťou*“, to zostáva otvorené, pretože ani jedna z týchto troch možností sa nedá vedecky dokázať.

Jedna vec je však istá: Od čias Grossovho (1975) a Schillerovho posudku (1977) došlo u Zawrela k radikálnej premene, ktorá „predpokladá správnosť predchádzajúcich nálezov“.

Tie však boli falošné.

K *zmene prístupu* nedošlo u Friedricha Zawrela, ale v prípade súdu, ktorý rezignoval na Grossa ako znalca a takisto na kolegiálne prisluhujúceho Schillera. Nebol to Zawrel, kto *dozrel*, ale okresný súd v Kremsi, ktorý zbavil recidivistu Grossa jeho znaleckej licencie, pretože tá ho mala chrániť. *Milosť* mala konkrétne meno: Kaiser.

V päťdesiatom druhom roku života mal Zawrel konečne šťastie. 3. septembra 1981 opustil tento človek, ktorý strávil v ústavoch dovedna dvadsaťšesť rokov, väzenský ústav v Steine. Jeho detstvo sa skončilo.

Najprv našiel s pomocou sociálneho kurátora prácu v tlačiarňi v Meidlingu. Po roku – Zawrel je usilovný a spoľahlivý – ho sociálny kurátor zamestná vo vlastnej firme na spracovanie umelých hmôt, ktorá sa nachádza v 15. viedenskom okrese. Zawrelov kurátor a terajší šéf si svojho zverenca zaviazal vodičským preukazom a bytom, a ten je k nemu doslova prikovalý ako k reťazi, pracuje preňho denne dvanásť až štrnásť hodín. Aj keď nechce byť nevďačný, vraví, že „sa dostal do pekla“, vykorisťujú ho. Bol to istý druh nevoľníctva.

Roku 1994 dostal Zawrel srdcový infarkt, prežil ho, podstúpil operáciu a odvtedy dostáva biedny invalidný dôchodok. Nemôže si kupovať všetky noviny, ktoré by chcel. Málokedy si môže dovoliť kúpiť knihu. Čo číta? Biografie. Životopisy. Porovnáva: Aký život mali iní ľudia?

22. februára 2000 sa musí Friedrich Zawrel dostaviť k psychiatrickému znalci Dr. W. Salzmannovi do Viedne, ide o dodatkový dôchodok pre obeť nacizmu. Zawrel má pochybnosti. Privíta ho súdny

znalec, ktorý sa posadí za svoj písací stôl a bez slova civí na Zawrela, „tak ako kedysi Illing“. Po chvíli začne listovať v Zawrelom spise, siahne po nahrávači a diktuje: „Friedrich Zawrel pochádza z genetiky menejcenej rodiny...“ To je prvá veta z posudku obeseného Illinga. Zawrel kričí: „Čo sa to nikdy neskončí?“ Je zúfalý, vyskočí, súdneho znalca zahrnie prívalom výčitiek, chce sa vzdať dôchodku, opustiť ordináciu. Salzmann sa ho pokúša upokojiť. Musí citovať zo spisu. Salzmann potom pripíše vo svojom posudku Zawrelovu psychickú poruchu dôsledku väzenia a lekárskeho zákroku v ústave Am Spiegelgrund. Pri troche šťastia mu priznajú dodatkový dôchodok.

Friedrich Zawrel však má pravdu. Posudok nacistického psychiatra, obeseného kvôli zákernej vražde, treba odstrániť zo spisov, vedených v časoch druhej republiky. Takisto je potrebné vyradiť posudok Illingovho pomocníka Grossa. Ten patrí do Grossovho spisu. Na obe tohto spisu by malo byť napísané: Podozrenie z vraždy, podozrenie zo zneužívania úradnej moci (paragraf 228 trestného zákonníka), podozrenie z trestných činov proti právnej starostlivosti (paragraf 302 trestného zákonníka).

Čistenie spisov a ich preskupenie by sa malo chápať ako súčasť odškodnenia. Niekoľko grošov dôchodku pre obeť, priznaných po päťdesiatich ôsmich rokoch, ktoré uplynuli od časov utrpenia, nezacelí všetky rany.

Ani v jednom spise, sa však nevenovala pozornosť skutočnosti, že nacistickí lekári strčili telesne a duševne úplne zdravé, vychovávateľom sexuálne zneužívané dieťa do samoty a do korekcie. Odvtedy a vlastne šesťdesiat rokov sa považuje Za-

wrelov prípad za „psychiatrický“. Zawrelov život bol omyl. Zawrel však tento omyl prežil.

(...)

„Získané ohlúpnutie“ ako isté východisko 21. marca 2000 sa začal proces proti Heinrichovi Grossovi. Rituál bol krátky, vzbudil nevidaný dojem a prebiehal ako po masle. Najprv advokát Lehner usadil svojho smutne presláveného klienta Grossa na lavicu obžalovaných a dovolil, aby ho fotografovali a snímali kamerami. Ubiedený, zlomený, neoholený Gross v obnosenom kabátiku ponúkal dobrú štvrthodinu obraz nevládnej nevinnosti. Potom mu umožnili, aby sa zotavil v sudcovskej miestnosti. Na začiatku pojednávania položí následne sudca sedem bezvýznamných otázok, týkajúcich sa jeho osoby a potom prejde k veci. „Boli ste už niekedy vo vyšetrovacej väzbe? vyzvedá sa vysoký súd. Gross, ktorý na všetky otázky promptne odpovedá, vie aj prečo: „Kvôli tomu istému deliktu, kvôli ktorému som tu dnes.“

Čo sa nachádza v obžalobnom spise, to sa počas súdneho konania nikto nedozvie, pretože teraz sa úradnej moci chopí psychiater, primár Haller. Hovorí, že dvakrát

navštívil svojho kolegu Grossa v Purkersdorfe. V novembri 1998 konštatuje súdny znalec Haller u Grossa začínajúcu stareckú demenciu. 20. marca 2000, o rok a 299 dní neskôr, už ide o progredujúcu demenciu. Kto by si to bol pomyslel! Dokazujú to aj počítačom vyhotovené tomografové snímky. Najprv mozgová atrofia, primeraná veku, teraz pokročilá atrofia. Starý lekár, ktorý nesie zodpovednosť za eutanázie, veru nemladne. Pomaly si starne, a to spôsobuje jeho kolegovi Hallerovi a sudcovi Seewaldovi veľké starosti. Súdne pojednávanie dokáže sledovať len päť až desať minút. Zatiaľ čo toto na obhajcov veľké potešenie tvrdí Haller, sleduje Gross už polhodinu číhavým pohľadom rituál spravodlivosti, všetkému rozumie a všetko chápe. Takmer všetko. Pretože pokiaľ ide o verejne prečítané dobrozdanie, tomu nerozumel, nerozumel z neho ani slovo. Počúval síce, no ničomu nerozumel.

To bol pokyn pre obhajcu Lehnera. Teraz, po „presvedčivom posudku“ a po vynikajúco predvedenej demencii obžalovaného – odpovedá síce na všetko, ale ničomu nerozumie – požiada o návrh, aby jeho mandanta vyhlásili za neschopného zúčastniť sa na súdnom pojednávaní. Ani štátny zástupca, ani sudca, ba ani porota nemá nijaké otázky na dobre disponova-

foto: J. Bartoš

ného primára Hallera, ktorý plynulo cituje Friedricha Nietzscheho a dokonca, aký to výsmech, Sigmunda Freuda, a to všetko v prospech nacistického lekára Grossa. To sa bude minister spravodlivosti tešiť. Po ôsmich minútach porady vyhlasuje dobre pripravený sudca očakávaný krátky verdikt. Obhajcovej žiadosti sa vyhovuje, pojednávanie sa odročuje na neurčito. Gross tým získava čas pre svoju progredujúcu demenciu. Sudca prikáže, aby sa znalec opäť dostavil.

Koniec rituálu z 21. marca 2000. Gross, ktorý sa vraj o desať minút neskôr zrútil, sedemdesiatpäť minút bravúrne absolvoval naštudovanú rolu. Opustil lavicu obžalovaných, spôsobne sa poďakoval, komu bolo treba a opustil svoje obľúbené pracovisko, súdny dvor. V neďalekej kaviarni mal už dohodnutý termín s televíznym štábom. Pri káve a zákusku odpovedal na všetky otázky reportérky tak, že všetko zostalo nejasné. Všetkému rozumie, ale nič nevie.

Je to obohratá platňa? Viedenský advokát už týždeň vopred so smiechom predpovedali takýto priebeh procesu. V Grossovom prípade sa nekonajú nijaké zázraky. Na posudzovateľovu zábudlivosť, ktorú hrá už päťdesiatpäť rokov, sa vraj možno spoľahnúť.

Ide teda o justičný škandál? Áno, je to justičný škandál, už päťdesiatpäť rokov.

Rozsah Grossovej zábudlivosti bol vždy viazaný na momentálnu situáciu. Nespomína si, pretože si nerád spomína, v konečnom dôsledku niečo však priznať musí, ak mu to dokážu. Vo fáze budovania svojej reputácie sa stane katolíkom, socialistom, primárom, vedcom s „najväčšou zbierkou degenerácií na svete“, stane sa vyznamenaným posudzovateľom. Nevie

však takmer nič o svojom predchádzajúcom živote, a to, čo mu vyčítajú, proste odmieta. Vo fáze jeho vytrácajúcej sa reputácie, po roku 1981, ho vylúčia zo strany, vyčiariku zoznamu súdnych znalcov, príde o miesto na Inštitúte Ludwiga Boltzmana; vtedy si tu a tam spomenie na niečo zo svojej práce v ríšskom ústave Am Spiegelgrund. Ďalších devätnásť rokov však falšuje svoj životopis, bol vraj „na fronte“, hoci v tom čase vykonával eutanázie a dostal za to dokonca „osobitný príplatok“, ktorý bol vyčlenený na tento účel. Pretože tajné vraždenie detí vynášalo peniaze, ktoré, ako je známe, nesmrdia.

Heinrich Gross celé desaťročia bravúrne predvádzal veľké zabúdanie – No len vďaka spoluúčasti rakúskej sociálnej demokracie, viedenského štátneho radcu pre zdravotníctvo Stachera, všetkých ministrov zdravotníctva počínajúc Brodom, lekárskej fakulty, kolegov z lekárskej komory a najmä pánov trestných sudcov. Hoci ústavnému psychiatrovi mohli kedykoľvek povedať, že „sa zúčastnil na zabití viacerých stovák údajne duševne chorých detí“, zostal primárom, znalcom, kolegom. Dodnes sa nenašiel nijaký psychiater, ktorý by vysvetlil „fenomén Gross“, túto rakúsku dušu.

Zdá sa, že Heinrich Gross to už má za sebou. To, čo celé desaťročia predvádzal, nastúpilo teraz podľa jeho kolegu znalca Hallera biologicky: zábudlivosť. Zmocnila sa ho demencia, podľa klinického slovníka „získané ohlúpnutie“, a spolu s ním sa zmocnila aj všetkých tých, ktorí ho kryli a zachraňovali. Predbežne nebol vyneseny nijaký rozsudok. Rakúsko zostáva čisté.

Predbežne je zachránený. Prokurátor a sudca poskytnú dva rozhovory, v ktorých vykresľujú Dr. Grossa ako čulého

a ľstivého. Sudca a obžaloba pochybujú o jeho psychicky diagnostikovanej neschopnosti zúčastniť sa na súdnom pojednávaní. Súd žiada nové posúdenie od istého nemeckého znalca. Vznikajú pochybnosti o sile objektívnosti rakúskej súdnej psychiaterie.

Newyorský psychiater a súdny znalec Peter Stastny našiel v predložennom posudku „veľmi slabé miesta“, bol zdesený tým, že sudcovia a štátni zástupcovia sa na nič nespýtali „znalca, a to aj napriek nerozhodnému posudku“.V predložennom písomnom posudku, ktorý bol vyhotovený v deň pred súdnym pojednávaním, a teda sudca ani prokurátor si ho nemohli preštudovať, sa nenachádza jediná veta o možnom zastieracom správaní. Spis o psychiatrickom náleze je tenký, obsahuje len 26 strán. Miešajú sa v ňom bezvýznamné konštatovania – napríklad to, že sedí v kresle s opierkou, prítomná je pani K. – s málo objasňujúcimi subjektívnymi dojmami – napríklad, že pôsobí oslabene a unavene –, potom sa však z banálneho psychokoktejlu zrazu vysypú veľké interpretácie: „Pozornosť a pamäť sú silne redukované, krátkodobá pamäť je horšia než dlhodobá pamäť.“ Krátkodobo či dlhodobo, demencia Dr. Grossa, ktorý je obžalovaný z vraždy, na znalca Dr. Hallera zapôsobila. Keď sa Gross vyhne nejakej otázke, keď na niečo zabudne, vždy ide o symptóm demencie, hoci by mohlo ísť aj o starú známu prefíkanosť. Lekár, nesúci zodpovednosť za eutanázie, vystavil sám 30.000 posudkov. Má bohatú skúsenosť so zavádzaním a maskovaním, vie, ako sa vyhnúť zodpovednosti.

V ústne prednesenom doplnkovom posudku kladie Dr. Haller rozhodujúcu otázku: Je skúsený súdny znalec všetkými

masťami mazaný luhár, nie je jeho „získané ohĺpnutie“ len hrané?

Nie, vraj neblufuje. Práve preto, že Gross je taký skúsený znalec, neprichádza uňho takého primitívne správanie – teda hra na zábudlivého, ktorým nie je – vôbec do úvahy. Starý psychiater nemôže simulovať stareckú demenciu, jeho povolanie vylučuje také nízke správanie.

To je Hallerova teória.

Vznešené povolanie, nízke správanie: Zúčastnil sa na zabíí veľkého počtu údajne duševne chorých detí. To je potvrdené v súdnom rozhodnutí z roku 1981. Teraz ide o spoluúčasť na zavraždení deviatich detí. Že by sa to všetko stratilo v dlhodobej pamäti súdneho znalca Hallera, keď práve u Grossa, ktorý ešte nikdy nepovedal celú pravdu o svojom pôsobení v „pavilóne určenom na eutanázie viedenského ústavu Am Spiegelgrund, a ktorému si musel päťdesiatpäť rokov dopĺňať životopis – keď teda práve u Grossa nachádza vynikajúce, vznešené správanie vo svojej profesii, ktoré vylučuje klam a lož? Kto sa tu v skutočnosti chce preplichtiť popri skutočnosti, aby bola rakúska justícia ušetrená toho, že v spoľahlivom posudzovateľovi odhalí vraha?

Treba zavolať nemeckého znalca. Je to naozaj dobré riešenie? Nebolo by bývalo lepšie, keby sa prizval nejaký Holanďan? Príde teda zahraničný znalec a navštívi Grossa. Odkiaľ však vezmeme iné súdnictvo, ktoré netrpí politicky motivovanou ľahkovernosťou, až to vyzerá, že samo trpí politickou demenciou?

Keď budú všetci trochu simulovať, Dr. Gross nebude odsúdený. O to ide. Nezabrání tomu ani nemecký znalec, ktorý nevie nič o rakúskom zvládaní zločinnosti.

Z nemeckého originálu preložil Adam Bžoch